

The Abraham Arbesfeld
Kollel Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Men

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG

*Not By Bread
Alone - The
Manna*

Rabbi Chaim Brovender

טז' שבט תש"ע • January 31, 2010

1) שמות (פרק טז) ורש"י שם**שמות פרק טז**

(יג) וַיְהִי בְעֶרְבַּי וַתַּעַל הַשָּׁלוּ וַתִּכַּס אֶת הַמַּחֲנֶה וּבִבְקֶר הַיְתָה שְׁכֵבֶת הַטַּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה : (יד) וַתַּעַל שְׁכֵבֶת הַטַּל וְהָנָה עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר דֶּק מִחֶסֶפֶס דֶּק כְּכַפֵּר עַל הָאֶרֶץ : (טו) וַיִּרְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו מִן הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה הוּא וַיֹּאמְרוּ מִשָּׁה אֱלֹהִים הוּא הַלָּחִים אֲשֶׁר נָתַן יְקֹנֶק לָכֶם לְאֶכְלָה : (טז) זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוְּהָ יְקֹנֶק לְקַטוּ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אֶכְלוּ עִמָּר לְגִלְגֵּלֶת מִסָּפֵר נַפְשֵׁיכֶם אִישׁ לְאֲשֶׁר בָּאֵהָלוּ תִקְחוּ : (יז) וַיַּעֲשׂוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמִּרְבָּה וְהַמִּמְעִיט : (יח) וַיִּמְדוּ בַעֲמֹר וְלֹא הַעֲדִיף הַמִּרְבָּה וְהַמִּמְעִיט לֹא הִחֲסִיר אִישׁ לְפִי אֶכְלוּ לְקַטוּ : (יט) וַיֹּאמְרוּ מִשָּׁה אֱלֹהִים אִישׁ אֶל יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר : (כ) וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מִשָּׁה וַיּוֹתֵרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר וַיָּהִם תּוֹלְעִים וַיִּבְאֹשׁ וַיִּקְצַף עֲלֵהֶם מִשָּׁה : (כא) וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר אִישׁ כְּפִי אֶכְלוּ וְחֵם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמַס : (כב) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי לְקַטוּ לָחֵם מִשָּׁנָה שְׁנֵי הָעִמָּר לְאֶחָד וַיִּבְאֹו כָּל נְשִׂאֵי הָעֵדָה וַיִּגִּדּוּ לַמִּשָּׁה : (כג) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים הוּא אֲשֶׁר דָּבָר יְקֹנֶק שְׁבִתוֹן שְׁבֵת קִדְשׁ לִיקְנֹק מִחֶר אֶת אֲשֶׁר תֹּאפּוּ אִפּוּ וְאֶת אֲשֶׁר תִּבְשְׁלוּ בְשָׁלוּ וְאֶת כָּל הָעֵדָה הַנִּיחֹו לָכֶם לַמִּשְׁמֶרֶת עַד הַבֶּקֶר : (כד) וַיִּנְיחוּ אֹתוֹ עַד הַבֶּקֶר כֹּאֲשֶׁר צִוְּהָ מִשָּׁה וְלֹא הִבְאִישׁ וְרָמָה לֹא הִיְתָה בּוֹ : (כה) וַיֹּאמְרוּ מִשָּׁה אֶכְלָהוּ הַיּוֹם כִּי שְׁבֵת הַיּוֹם לִיקְנֹק הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ בַשָּׂדֶה : (כו) שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקַטְהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שְׁבֵת לֹא יִהְיֶה בּוֹ :

רש"י

(יג) **השלו** - מין עוף ושמן מאד : **היתה שכבת הטל** - הטל שוכב על המן ובמקום אחר הוא אומר (במדבר יא ט) וברדת הטל וגוי' הטל יורד על הארץ והמן יורד עליו, וחוזר ויורד טל עליו והרי הוא כמונח בקופסא : (יד) **ותעל שכבת הטל וגוי'** - כשהחמה זורחת עולה הטל שעל המן לקראת החמה, כדרך טל עולה לקראת החמה, אף אם תמלא שפופרת של ביצה טל, ותסתום את פיה ותניחה בחמה, היא עולה מאליה באויר. ורבותינו דרשו שהטל עולה מן הארץ באויר, וכעלות שכבת הטל נתגלה המן וראו והנה על פני המדבר וגוי' : **דק** - דבר דק : **מחספס** - מגולה, ואין דומה לו במקרא. ויש לפרש מחוספס לשון חפיסא ודלוסקמא שבלשון משנה. כשנתגלה משכבת הטל ראו שהיה דבר דק מחוספס בתוכו בין שתי שכבות הטל. ואונקלוס תרגם מקלף, לשון (בראשית ל לז) מחשוף הלבן : **ככפר** - כפור יילידי"ה בלעז [שכבה קפואה] דעדק כגיר (ישעיהו כז ט) כאבני גיר והוא מין צבע שחור, כדאמרין גבי כסוי הדם (חולין פח ב) הגיר והזרניך. דעדק כגיר כגלידא על ארעא, דק היה כגיר ושוכב מוגלד כקרח על הארץ. וכן פירוש דק ככפור, שטוח קלוש ומחובר כגליד. דק טינביי"ש בלעז [דק], שהיה מגליד גלד דק מלמעלה. וכגיר שתרגם אונקלוס, תוספת הוא על לשון העברית, ואין לו תיבה בפסוק : (טו) **מן הוא** - הכנת מזון הוא, כמו (דניאל א ה) וימן להם המלך : **כי לא ידעו מה הוא** - שיקראוהו בשמו : (טז) **עמר** - שם מדה : **מספר**

נפשתיכם - כפי מנין נפשות שיש לאיש באהלו תקחו עומר לכל גולגולת : (יז) **המרבה והממעט** - יש שלקטו הרבה ויש שלקטו מעט וכשבאו לביתם ומדדו בעומר, איש איש מה שלקטו, ומצאו שהמרבה ללקוט לא העדיף על עומר לגולגולת אשר באהלו, והממעט ללקוט לא מצא חסר מעומר לגולגולת, וזהו נס גדול שנעשה בו : (כ) **ויותרו אנשים** - דתן ואבירים : **וירם תולעים** - לשון רמה : **ויבאש** - הרי זה מקרא הפוך, שתחלה הבאיש ולבסוף התליע, כענין שנאמר (פסוק כד) ולא הבאיש ורמה לא היתה בו, וכן דרך כל המתליעים : (כא) **וחם השמש ונמס** - הנשאר בשדה נמוח ונעשה נחלים, ושותין ממנו אילים וצבאים, ואומות העולם צדין מהם וטועמין בהם טעם מן, ויודעין מה שבחן של ישראל. ותרגומו של נמס פשר, לשון פושרין, על ידי השמש מתחמם ומפשייר דישטיפריי"ר [להפשייר] ודוגמתו בסנהדרין בסוף ארבע מיתות [סז] : (כב) **לקטו לחם משנה** - כשמדדו את לקיטתם באהליהם מצאו כפלים שני העומר לאחד. ומדרש אגדה לחם משנה משונה. אותו היום נשתנה לשבח בריחו וטעמו : **ויגידו למשה** - שאלוהו מה היום מיומים, ומכאן יש ללמוד שעדיין לא הגיד להם משה פרשת שבת שנצטווה לומר להם (פסוק ה) והיה ביום הששי והכינו וגוי', עד ששאלו את זאת, אמר להם (פסוק כג) הוא אשר דבר ה', שנצטויתי לומר לכם, ולכך ענשו הכתוב, שאמר לו (פסוק כח) עד אנה מאנתם, ולא הוציאו מן הכלל : (כג) **את אשר תאפו אפו** - מה שאתם רוצים לאפות בתנור, אפו היום, הכל לשני ימים, ומה שאתם צריכים לבשל ממנו במים, בשלו היום. לשון אפייה נופל בלחם, ולשון בישול בתבשיל : **למשמרת** - לגניזה : (כה) **ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום** - שחרית שהיו רגילים לצאת וללקוט, באו לשאול אם נצא אם לאו, אמר להם את שבידכם אכלו. לערב חזרו לפניו ושאלוהו מהו לצאת, אמר להם שבת היום. ראה אותם דואגים שמה פסק המן ולא ירד עוד, אמר להם היום לא תמצאוהו. מה תלמוד לומר היום, היום לא תמצאוהו אבל מחר תמצאוהו : (כו) **וביום השביעי שבת** - שבת הוא, המן לא יהיה בו, ולא בא הכתוב אלא לרבות יום הכיפורים וימים טובים :

2 בראשית (ב:ג) ורש"י שם

רש"י
ויברך ויקדש - ברכו במן שכל ימות השבת היה יורד להם עומר לגלגלת
 ובששי לחם משנה, וקדשו במן שלא ירד בו מן כלל והמקרא כתוב על
 שם העתיד: **אשר ברא אלהים לעשות** - המלאכה שהיתה ראויה
 לעשות בשבת כפל ועשה בששי, כמו שמפורש בבראשית רבה (יא י):

בראשית פרק ב פסוק ג
 וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם
 הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ
 שָׁבַת מְכַל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר
 בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

3 רמב"ן (שם)

אשר ברא אלהים לעשות - מלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת כפל ועשה בששי, כמו שמפורש בבראשית רבה
 (יא ט), לשון רש"י. אבל רבי אברהם אמר כפשוטו, כי מלאכתו "השרשים בכל המינים, שנתן בהם כח לעשות
 כמותן":

ולי נראה פירושו, ששבת מכל מלאכתו אשר ברא יש מאין, לעשות ממנו כל המעשים הנזכרים בששת הימים.
 והנה אמר כי שבת מבריאה וממעשה, מן הבריאה שברא ביום הראשון, ומן המעשה שעשה בשאר הימים.
 ויתכן שהיה "לעשות" נמשך למעלה, כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא מלעשות, וכמהו כי חדל לספור (להלן
 מא מט), ויחדלו לבנות העיר (שם יא ח), השמרו לכם עלות בהר (שמות יט יב), ולא סרו מצות המלך (דהי"ב ח
 טו), וכן רבים:

ודע, כי נכלל עוד במלת "לעשות", כי ששת ימי בראשית הם כל ימות עולם, כי קיומו יהיה ששת אלפים שנה
 (ר"ה לא א), שלכך אמרו (ב"ר יט ח) יומו של הקב"ה אלף שנים. והנה בשני הימים הראשונים היה העולם כולו
 מים ולא נשלם בהם דבר, והם רמזו לשני אלפים הראשונים שלא היה בהם קורא בשם ה', וכך אמרו (ע"ז ט א)
 שני אלפים תהו. אבל היתה הבריאה ביום הראשון האור, כנגד האלף של ימות אדם שהיה אורו של עולם מכיר
 את בוראו. ואולי לא עבד אנוש עבודה זרה עד שמת אדם הראשון:

4 משנה – מסכת אבות (פרק ה', משנה ה')

עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש לא הפילה אשה מריח בשר הקדש ולא הסריח בשר הקדש מעולם
 ולא נראה זבוב בבית המטבחים ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים ולא כבו גשמים אש של עצי המערכה
 ולא נצחה הרוח את עמוד העשן ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים עומדים צפופים
 ומשתחווים רווחים ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם ולא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין
 בירושלים:

5 שמות רבה (פרשה ל')

[ה] ד"א ואלה המשפטים, הה"ד (שם/תהלים/קמז) מגיד דבריו ליעקב אלו הדברות, חוקיו ומשפטיו לישראל
 אלו המשפטים לפי שאין מדותיו של הקב"ה כמדת ב"ו =בשר ודם=, מדם/מדת/ ב"ו מורה לאחרים לעשו
 והוא אינו עושה כלום והקב"ה אינו כן אלא מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות ולשמור, מעשה ברבן
 גמליאל ור' יהושע ור"א בן עזריה ור' עקיבא שהלכו לרומי ודרשו שם אין דרכו של הקב"ה כבשר ודם שהוא
 גוזר גזירה והוא אומר לאחרים לעשות והוא אינו עושה כלום והקב"ה אינו כן, היה שם מין אחד אחר שיצאו
 אמר להם אין דבריכם אלא כזב לא אמרתם אלהים אומר ועושה למה אינו משמר את השבת, אמרו לו רשע
 שבעולם אין אדם רשאי לטלטל בתוך חצירו בשבת א"ל הן אמרו לו העליונים והתחתונים חצירו של הקב"ה
 שנאמר (ישעיה ו) מלא כל הארץ כבודו ואפילו אדם עובר עבירה אינו מטלטל מלא קומתו א"ל הן, אמרו לו
 כתיב (ירמיה כג) הלא את השמים ואת הארץ אני מלא, ד"א מגיד דבריו ליעקב, א"ר אבהו בשם רבי יוסי ב"ר
 חנינא משל למלך שהיה לו פרדס והיה נוטע בו כל מיני אילנות ולא היה נכנס לתוכו אלא הוא שהיה משמרו,
 משעמדו בניו על פרקן א"ל בני הפרדס הזה אני הייתי משמרו ולא הנחתי אדם להכנס בתוכו אתם תהיו
 משמרין אותו כדרך שהייתי אני משמרו, כך אמר האלהים לישראל עד שלא בראתי את העולם הזה התקנתי
 את התורה שנאמר (משלי ח) ואהיה אצלו אמון, מהו אמון אומן שנאמר (במדבר יא) כאשר ישא האומן את
 היונק, לא נתתיה לאחד מן עובדי כוכבים אלא לישראל שכיון שעמדו ישראל ואמרו (שמות כד) כל אשר דבר ה'
 נעשה ונשמע מיד נתנה להם הוי מגיד דבריו ליעקב

6 בראשית רבה (פרשה יא')

[ה] טורנוסרופוס הרשע שאל את רבי עקיבא, אמר מה יום מיומים, אמר ליה ומה גבר מן גוברין, אמר מה
 אמרית לך, ומה אמרת לי, א"ל אמרת לי מה יום מיומים, מאי שנא יומא דשבתא מכל יומא, ואמרית לך ומן
 גבר מגוברין, מאי שנא טורנוסרופוס מכל גוברין, א"ל שרצה המלך לכבדני, א"ל אף זו שרצה הקב"ה לכבדה,
 א"ל מנאן את מודע לי, א"ל הרי נהר סמבטיון יוכיח שמושך אבנים כל ימות השבת, ובשבת הוא נח, א"ל
 לנגדא את נגיד לי, אתמהא, א"ל והרי המעלה את המת בזכורו יוכיח, שהוא עולה כל ימות השבת ובשבת אינו

עולה וההוא גברא ליהוי בדק באבוהו, חד זמן צריך ובדק באבוהו וסלק כל יומא דשבתא, ובשבתא לא סלק, בחד שבתא אסקיה א"ל אבא מן דמיתת איתעבדית יהודי, אתמהא, מפני מה עלית כל ימות השבת ושבת לא עלית, א"ל כל מי שאינו משמר את השבת אצלכם ברצונו, כאן הוא משמר אותו בעל כרחו, א"ל וכי עמל יש לכם שאתם עמלים כל ימות השבת, ובשבת אתם נוחין, א"ל כל ימות השבת אנו נידונין ובשבת אנו נוחין, חזר אצל ר"ע, א"ל אם כדברך שהקב"ה מכבד את השבת אל ישב בה רוחות, אל יוריד בה גשמים, אל יצמיח בה עשב, א"ל תיפח רוחיה דההוא גברא אמשול לך משל לשנים שהיו דרין בחצר אחת אם אין זה נותן עירוב וזה נותן עירוב, שמא מותרין לטלטל בחצר, אבל אם היה אחד דר בחצר הרי הוא מותר בכל החצר כולה אף כאן הקב"ה לפי שאין רשות אחרת עמו וכל העולם כולו שלו מותר בכל עולם כולו, ולא עוד אלא שהרי אוכלי המן מעידין עליו, שכל ימות השבת היה יורד, ובשבת לא היה יורד.

(7) בית יעקב לרבי יעקב ליינער בן הרב מרדכי יוסף מאיזביצא – פרשת בשלח [אות ק]

- השי"ת לאדם. אכן בשבת שאז נקבעו העבודות שהאדם עבד בימי החול. ומה שהוא שלו נשאר שלו ומה שהוא של השי"ת אין לאדם חלק בו בשבת אין שום קני' חדשה ואין האדם יכול לפעול מאומה. כי מי שטרם בע"ש יאכל בשבת ואינו רשאי לא להוליח מרשות היחיד לרשות הרבים היינו מרשות שהוא שלו בפרט לרשות שאינו שלו ולא להכניס מרה"ר לרשות היחיד שאין יכול להמשיך יותר ממה שקנה בחול שאין יכול לקנות ולהכניס ע"י פעולותיו מרשות שאינו שלו ולכן לא ירד המן בשבת, שהמן נברא בע"ש ביה"מ והוא ממוצט בין לחם גשמי שבעוה"ז ובין רעון השי"ת שהוא בלי לבוש רק מולא פי ה' לבד. שמה יש להאדם עבודה היינו מבין השמשות וזהו דאיתא במשנה (אבות פ"ו) אף לכת בלכת עשוי'. ואיתא בגמרא (פסחים נד.) ולביתא קמייתא מואן עבדה הרי שנבראת בין השמשות. היינו כי באמת מה תועיל עבודה של האדם הלא מלינו בגמרא (ברכות כ"ט.) גמירי בישא לא הוי טבא וטבא לא הוי בישא היינו מי שהוא רע בשורשו לא תועיל לו עבודה ומי שהוא טוב בשורשו אינו לריך לעבודה. והיינו שאור גמור אין לריך עבודה ולחשך לא יועיל עבודה. רק מחמת שיש ביה"מ שיש בו בחינת הוא ובחי' אתה משניהם יחד שנוגעים זה בזה מזה הוא כל העבודות. וזהו שביתת השי"ת שלא נתן המן בשבת. שבשבת נקבע מה שקנו בחול מה שהוא את"ה היינו החצר של האדם נשאר שלו. ומה שהוא מבח' הוא נשאר הו"א. וזהו דכתיב כי לא ידעו מה הוא מ"ה נקרא השם הוי"ה במילואו שהוא בחי' את"ה והי' להם תפיסה זו בזמן שנתן להם המן שהוא התחברות שניהם את"ה והו"א שהמן הוא הפתח שיכולים ליכנס מזה לזה ולעשות מהו"א את"ה ומאת"ה הו"א שדרך שם מלמס האדם מה שיש לו בתפיסתו והשי"ת נתן לו מעלמא עלאה שנקרא הו"א ובשבת שובת השי"ת מזה:
- איתא** (ק) במדרש רבה (משפטים ל) השי"ת מקיים את המצוות וכו' ואיתא במדרש (רבה בראשית י"א) שהוא כאדם אחד שיש לו חצר שמוחר לו לטלטל בו והשי"ת כל העולמות הם שלו. א"כ היכן מלינו שהשי"ת שומר את השבת הלא בשי"ת לא מלינו שביתה שתמיד הוא ית' משפיע חיים חדשים בלי הפסק רגע א"כ איך יוכל האדם לשבות אם שמר השי"ת אין שום שינוי ושביתה ומה הוא שונה השי"ת לישראל לשבות בשבת. אכן הענין בזה שמה שהמן לא ירד בשבת מזה נמשך לישראל כל הגמולות במלאכת שבת. שהמן נברא בין השמשות ומה נולד באדם עבודה. שבאמת מלך השי"ת הכל הוא רשות אחד ואין לבני' כלום אלא בוראו כדאיתא במדרש (תנחומא אמור) מי הקדימני ואשלים מי קלם לפני עד שלא נתתי לו נשמה. מי מל לפני עד שלא נתתי לו בן זכר וכו'. רק השי"ת הליב לבוש בעוה"ז שיש כח שהאדם יכול לקבלו לעלמו והאדם לריך לירא לסמוך ע"ז ורק למסור אותו להשי"ת. וכמו שיש בין השמשות שהוא ספק יום וספק לילה והאדם מחמיר ע"ע ועושה את הביה"מ לילה ומבטל כחו להשי"ת עי"ז פועל שהשי"ת נתן לו מחלרו. שאלו ית' יש ג"כ ביה"מ. ועושה מבין השמשות יום ונתן זאת להאדם לתפיסתו. שע"י שהאדם ירא גם בתוך חליו שהשי"ת נתן לו בפרט. לכן נתן לו הש"י מחלרו. וזה נתגלה בהמן שנברא ביה"מ שיש בו התחברות יום ולילה יחד שיש בו משני החלרות מחלר השי"ת ומחלר האדם היינו את"ה והו"א יחד כדאיתא בזוה"ק את"ה עלמא תתאה הו"א עלמא עלאה. וע"י שהאדם מלמס עלמו באת"ה מקנה לו השי"ת בהו"א. וזה המה העבודות של ימות החול שאז שני החלרות או שהם לגמרי של השי"ת היינו כשהאדם מתגאה ואומר כחי ועולם ידי אז נוטל אותם השי"ת מהאדם. וכשהאדם מלמס עלמו נתן אותם